

TIL VA E'TIQOD: NUTQNING TA'SIRI

*Andijon davlat chet tillari institute Roman-german va
slavyan tillari fakulteti*

Nemis tili ta'lim yo'nalishi 302-guruh talabasi

G'opporov Doston Rustam o'g'li

Ilmiy maslahatchi: Kabulova U.S.

Аннотация: Ushbu maqolada til va e'tiqodning bir-biri bilan chambarchas bog'liqligi hamda inson taffakurini chuqurroq anglash va ularning ma'naviy hayotini yuksaltirishda, qolaversa unsurlari haqida so'z boradi.

Калит so'zlar: til, inson hayoti, nutq, e'tiqod, anglash, tafakkur, lingvistika, fikr.

Аннотация: В данной статье говорится о взаимосвязи языка и веры, а также ее элементах в углублении понимания человеческого мышления и совершенствовании его духовной жизни.

Ключевые слова: язык, человеческая жизнь, речь, вера, понимание, мышление, лингвистика, мысль.

Annotation: This article talks about the interrelationship of language and faith, as well as its elements in deepening the understanding of human thinking and improving their spiritual life.

Key words: language, human life, speech, belief, understanding, thinking, linguistics, thought

Insoniyat hayotining ajralmas qismi bo'lgan til, e'tiqod va nutq odamlarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ular orqali biz nafaqat o'z fikrlarimizni ifodalaymiz, balki jamiyatda qanday o'rin egallashimizni, madaniyatimizni va qadriyatlarimizni shakllantiramiz¹. Til – insonlarning o'zaro aloqa vositasi, e'tiqod esa ularning ma'naviy hayotining asosini tashkil qiladi. Nutq esa tilning amaliy ifodasi bo'lib, odamlar o'rtasida o'zaro fikr almashish, dunyoqarash va tajriba bo'lishish imkonini beradi. Ushbu maqolada til va e'tiqodning nutqga bo'lgan ta'siri, shuningdek, ular inson hayotidagi ahamiyati haqida so'z yuritimiz. Til insonning o'zini anglashida va boshqalar bilan muloqot qilishida eng muhim vosita hisoblanadi. Har bir til o'zining boy ma'no ifodasi va ifoda imkoniyatlari bilan ajralib turadi. Masalan, O'zbek tilida so'z boyligi orqali fikrlar juda aniq va keng ko'lamda ifodalanishi mumkin. Nutq esa til orqali shakllanadi. Shu sababli, biron-bir tilda yaxshi muloqot qilish uchun, o'sha tilning grammatik va leksik qoidalarini yaxshi bilish kerak

¹ Mahmudov A. Til va e'tiqod: O'zaro aloqalar. – Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashri, 2020

bo'ladi. Tilning inson tafakkuriga va nutqiga ta'siri juda kuchli. Qanday tilda so'zlashishimiz, bizning dunyoqarashimiz va fikrlash uslubimizga ta'sir qiladi. Masalan, tillarda mavjud bo'lgan turli-tuman so'zlar, iboralar va qoida jihatlari inson fikrini ifodalash shakliga ta'sir ko'rsatadi. Misol uchun, turli tillarda mavjud bo'lgan so'zlarning o'xshash bo'lmagan ma'nolarini solishtiradigan bo'lsak, bir tildagi so'zlarning boshqa tilda aniq tarjima qilinishi qiyin bo'lishi mumkin. Shu bois, nutqimiz va tilimiz bir-biriga bog'liq ravishda rivojlanadi. E'tiqod – bu insonning hayotga bo'lgan falsafiy yoki diniy qarashlari, unga bo'lgan munosabati va qadriyatlar tizimidir. E'tiqod inson tafakkuriga va xatti-harakatlariga katta ta'sir ko'rsatadi. Nutq e'tiqodning ko'rinishi sifatida namoyon bo'lishi mumkin, chunki odamlar o'z e'tiqodlariga asoslangan holda gapiradilar va boshqa odamlar bilan muloqot qiladilar. E'tiqodning nutqqa ta'siri, ayniqsa, diniy va ma'naviy nutqlarda yaqqol seziladi. Masalan, musulmon dunyosida Qur'on oyatlari va hadislariga asoslangan nutqlar odatda e'tiqodiy masalalarni muhokama qilishda ishlatiladi. Shu tarzda, e'tiqod inson nutqining mazmuni va ohangini belgilaydi. Inson o'zining e'tiqodi va qadriyatlariga asoslangan holda so'zlaydi, bu esa nutqining ta'sirchanligini oshiradi. Masalan, iymon-e'tiqodiga sodiq insonning nutqi boshqalar uchun ilhomlantiruvchi bo'lishi mumkin. Nutq inson hayotining muhim jihatlardan biri hisoblanadi. U orqali biz fikrlarimizni ifoda etamiz, boshqalar bilan aloqa qilamiz va o'z shaxsiyatimizni namoyon qilamiz. Shuningdek, nutq ijtimoiy aloqalar va madaniy muloqotning asosi hisoblanadi.

Nutq orqali odamlar o'z madaniy va diniy meroslarini avlodlarga yetkazadilar, bilim almashadilar va o'zaro hamkorlik qiladilar. Nutqning ta'sirchanligi insonning ijtimoiy mavqeini belgilashi mumkin. Yaxshi nutq tuzish va o'z fikrini aniq ifodalash insonni ko'pchilik oldida obro'li qilishi mumkin². Masalan, yaxshi notiq bo'lgan inson boshqalarni o'z ortidan ergashtira oladi, odamlarni ilhomlantiradi va ularda yangi g'oyalar uyg'otadi. Bu esa jamiyatda ijobiy o'zgarishlar qilish uchun qudratli vositaga aylanadi. Shuningdek, nutq odamlarning bir-biriga bo'lgan munosabatini shakllantiradi. Samimiy va hurmat bilan so'zlashadigan odamlar odatda boshqalar tomonidan yuqori baholanadi, bu esa insonlar orasida ijtimoiy aloqa va ishonchni kuchaytiradi.

Til, e'tiqod va nutq insoniyat hayotida bir-biriga bog'liq holda faoliyat yuritadigan va inson shaxsiyati, jamiyat va madaniyatni shakllantirishda muhim rol o'ynaydigan tushunchalardir³. Til nutqning asosi bo'lib, bizning fikr va his-tuyg'ularimizni boshqalarga yetkazish imkoniyatini beradi. E'tiqod esa bizning hayotiy qarashlarimizni va nutqimizni shakllantiradi. Lingvistik nazariyada nutq tushunchasi muayyan til jamoasida qabul qilingan ifoda vositalari tizimi hisoblangan mavhum til tushunchasiga hamda ijtimoiy borliq hayotning eng karakterli

² Rahimov F. Nutq va psixologiya. –Toshkent: Ma'naviyat, 2019.

³ Hoshimov M. Ijtimoiy e'tiqodlarni shakllantirish. –Toshkent: O'zbekiston, 2018.

ko‘rinishlaridan aniq bo‘lgan. Umumiy tushunchasiga qarama-qarshi qo‘yiladi. Boshqa odamlar xulq-atvori va faoliyatiga ta’sir ko‘rsatish maqsadida ularga axborot, xabar yetkazishga xizmat qiladigan asl nutq tashqi nutq ya’ni gapirish, til belgilarining eshitish a’zolari tomonidan idrok qilinadigan ovoz yozib oluvchi uskunalar yordamida qayd etiladigan va qayta takrorlanadigan artikulyatsiyasi tarzida yoki ushbu belgilarning yozuvda shartli aks etishi tarzida yuzaga chiqadi.

Har bir kishining nutq individual, o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘ladi. Vaholanki, asosiy til unsurlari — lug‘at tarkibi va grammatik qurilishi yakka shaxslargagina tegishli bo‘lmay, ya’ni muayyan til jamoasiga umuman taalluqli bo‘ladi. Nutq kishi tafakkuri, uning ongi bilan chambarchas bog‘liqdir. Nutqda kishining o‘y-fikrlari shakllanadi va mavjud bo‘ladi⁴. Nutq tufayli va nutq asosida borliqni umumlashgan holda mavhumiy aks ettirish, individuallik doirasidan chiqib, jamoatchilik mahsuliga aylanadigan mantiqiy tushunchaviy fikrlash mumkin bo‘ladi. Nutq kishi ruhiyatining boshqa jihatlarini, uning sezgilari, idroki, xotirasi, o‘y-xayollari, hissiyoti, irodasi va boshqalarning namoyon bo‘lishi va amal qilishida, kishi ongining rivojlanishida ham katta ahamiyatga ega. Nutq qo‘llanish sohasiga qarab badiiy nutq ilmiy nutq rasmiy nutq kabi shakllarga ega bo‘ladi. Har qanday shaklda va har qanday holatda ham aniqlik, ravonlik, soddalik, ta’sirchanlik nutqning eng muhim belgilari bo‘lib qolishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mahmudov A. Til va e’tiqod: O‘zaro aloqalar. – Toshkent: O‘zbekiston milliy universiteti nashri, 2020.
2. Rahimov F. Nutq va psixologiya. –Toshkent: Ma’naviyat, 2019.
3. Xodjayev, S. Nutq tarbiyasi: nazariya va amaliyot. – Toshkent: O‘zbekiston fanlar akademiyasi nashri, 2021.
4. Hoshimov M. Ijtimoiy e’tiqodlarni shakllantirish. –Toshkent: O‘zbekiston, 2018.

⁴ Xodjayev, S. Nutq tarbiyasi: nazariya va amaliyot. – Toshkent: O‘zbekiston fanlar akademiyasi nashri, 2021.